

4. Кудикіна Н. В. Наукове розуміння впливу об'єктивних чинників на професійну освіту дорослих / Н. В. Кудикіна // Освіта дорослих в Україні : зб. наук. праць. – К. : ЕКМО, – 2008. – С. 67–71.
5. Кудикіна Н. В. Теоретичні засади формування пізнавальної самостійності студентів / Н. В. Кудикіна // Педагогічна освіта. Теорія і практика. Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць. – 2005. – №4. – С. 141–152.
6. Марушкевич А. А. Україномовне навчання: необхідність якісного забезпечення / А. А. Марушкевич // Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти : зб. наук. праць. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – С. 76–79.
7. Савченко О. Я. Навчально-виховне середовище сучасної школи: діалог з В. О. Сухомлинським / О. Я. Савченко // Педагогічні науки : зб. наук. праць Миколаївського державного університету. – Миколаїв : МДУ, 2003. – Вип. 8. – Педагогічні науки. – С. 4–9.
8. Управління людськими ресурсами : навч. посіб. / [за ред. Г. В. Фокіна, В. О. Антонюка, М. Ф. Головатого]. – К. : МАУП, 2006. – 496 с.
9. Філософський енциклопедичний словник / [за ред. В. І. Шинкарука]. – К. : Абрис, 2002. – 742 с.

РЕЗЮМЕ

Н. В. Кудыкина. Методическая компетентность учителя как условие качественного обучения украинскому языку учащихся школ национальных меньшинств.

В статье освещена проблема формирования методической компетентности учителя как условия качественного обучения украинскому языку учащихся школ национальных меньшинств. Обоснована необходимость обеспечения условий для фундаментализации высшего педагогического образования.

Ключевые слова: обучение украинскому языку, методическая компетентность учителя, учащиеся школ национальных меньшинств.

SUMMARY

N. Kudykina. Methodical competence of teacher as a condition of quality teaching Ukrainian of schoolchildren of national minorities.

The article analyzes the problem of formation methodical competence of teachers as a condition of quality teaching Ukrainian schoolchildren national minorities. The necessity of ensuring conditions for fundamentalization higher education is shown.

Key words: methodical competence of teacher, teaching Ukrainian, schoolchildren national minorities.

УДК 373.5.046.16(043.3)

О. В. Луніка

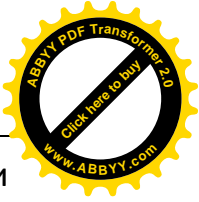
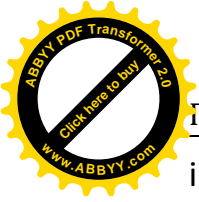
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ 7–8 КЛАСІВ З КРАЄЗНАВЧИМ МАТЕРІАЛОМ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

У статті розглянуто теоретичні аспекти організації пізнавальної діяльності учнів 7–8 класів з краєзнавчим матеріалом на уроках історії України. Визначено методи, прийоми, умови формування пізнавальних умінь у навчанні історії. Обґрунтовано значення краєзнавчої складової курсу історії України у процесі організації пізнавальної діяльності учнів 7–8 класів.

Ключові слова: діяльнісний підхід, пізнавальна діяльність, пізнавальні вміння, краєзнавча складова змісту історії України, краєзнавчий матеріал, цільовий компонент, змістовий компонент, діяльнісний компонент, результативний компонент.

Постановка проблеми. Сучасний оновлений зміст історичної освіти характеризується включенням нових фактів, вивченням різних версій

інтерпретацій подій та явищ, що потребує від учнів уміння аналізувати інформацію, критично мислити, вибирати з-поміж різних тлумачень минулого кілька точок зору і давати їм оцінку, бачити та формулювати проблему, знаходити шляхи її раціонального розв'язання, генерувати ідеї, робити аргументовані висновки.

Важливу роль у вирішенні цих завдань відіграє організація процесу навчання на уроках історії, який повинен сприяти інтелектуальному й творчому розвитку кожного школяра, ставити його в позицію цілеспрямованого, активного учасника процесу пізнання. Традиційно у процесі навчання увага та енергія учнів концентрується в основному на змісті засвоюваного матеріалу. Однак розвиток особистісного потенціалу учня, його самоактуалізація відбувається лише у процесі активної пізнавальної діяльності.

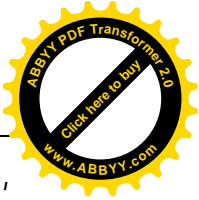
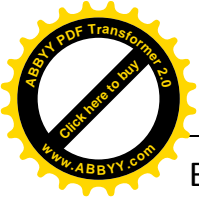
Реалізувати сучасні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів з історії в контексті діяльнісного та компетентнісного підходів значною мірою дозволяє використання краєзнавчої складової курсу історії України як на рівні змісту навчального матеріалу (дає можливість розкрити специфіку й особливості загальних історичних процесів на місцевому, доступному матеріалі, сприяє формуванню в учнів цілісного бачення історії України, узагальненому розумінню всесвітньо-історичного руху людства), так і на рівні організації пізнавальної діяльності учнів на уроці (виконання краєзнавчих пізнавальних завдань, проведення досліджень, здійснення проектної діяльності тощо).

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз численних досліджень відомих радянських дидактів, сучасних психолого-педагогічних і методичних напрацювань свідчить про достатню розробленість поняття пізнавальної діяльності учнів, зокрема у працях Д. Богоявленського, Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Кабанової-Меллер, А. Леонтьєва, Н. Менчинської, С. Рубінштейна, Н. Тализіної та ін., що і стали основою для методики навчання історії.

Поняття пізнавальної діяльності учнів пов'язане з проблемою формування прийомів пізнавальної/навчальної діяльності учнів, яка достатньо висвітлена в методичних працях радянського періоду, наприклад, П. Гори.

Питанням активізації і керування пізнавальною діяльністю у навчанні різних предметів, зокрема, історії присвячені праці Г. Ващенка, П. Гори, В. Давидова, Н. Дайрі, І. Лернера, І. Підласого, С. Рубінштейна та ін.

Науково-методичне обґрунтування використання краєзнавчих матеріалів у навчанні історії дали вітчизняні та російські методисти

В. Бадяк, Л. Баженов, Є. В'яземський, А. Сейненський, О. Стрелова, Я. Треф'як та ін. Практичні рекомендації щодо вивчення краєзнавчих матеріалів у межах певного шкільного курсу розробили В. Власов, Я. Камбалова, В. Мисан.

Мета статті – розкрити теоретичні аспекти організації пізнавальної діяльності учнів 7–8 класів з краєзнавчим матеріалом на уроках історії України.

Виклад основного матеріалу. Згідно з визначенням О. Кабанової-Меллер, пізнавальна діяльність учнів спрямовується на: 1) оволодіння прийомами розумової діяльності з метою організації власної; 2) оволодіння знаннями, навичками, розвиток пізнавальних інтересів, свідомого ставлення до учіння [6, 13].

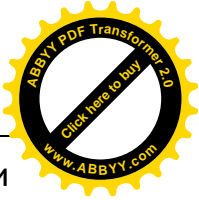
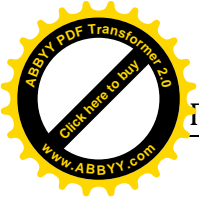
Організація пізнавальної діяльності учнів основної школи з краєзнавчим матеріалом передбачає реалізацію краєзнавчої складової змісту шкільного курсу історії України, що у загальному визначенні включає форми, методи, умови, в яких ефективно відбувається процес навчання.

Сьогодні опанування учнями 7–8 класів змісту курсу історії України має бути організоване в межах діяльнісної моделі навчання, за якою структурно-функціональними компонентами процесу навчання стають: діяльності, засоби їх засвоєння, здібності, які має набути учень, щоб оволодіти засобами. Діяльнісний підхід у навчанні реалізується, якщо основним елементом занять є самостійне індивідуальне чи групове виконання учнями пізнавальних завдань, тобто освоєння діяльності, особливо її нових видів. Тоді школярі набувають фактичних знань як наслідок виконання завдань, організованих у доцільну та ефективну систему. Поряд з освоєнням видів діяльності учень формує власну систему відносин з іншими, ставлень, ціннісних орієнтацій і настанов.

Діяльнісний підхід передбачає дотримання певних педагогічних умов, які мають забезпечити формування навчально-пізнавальних умінь учнів. Педагогічні умови підпорядковані зовнішнім і внутрішнім чинникам: зовнішні – організація навчально-виховного процесу, зміст навчального матеріалу, міжособистісні взаємодії; внутрішні – мотивація, потреба у самовдосконаленні, нахили, уподобання, зацікавленість.

Сучасні методисти О. Пометун та Г. Фрейман зауважують, що успішність формування пізнавальних умінь у навчанні історії залежить від низки умов, а саме:

- найбільш важлива робота у цьому напрямку має проводитися у 5–7 класах;
- вона має бути систематичною і послідовною;

– учитель повинен чітко уявляти, яких прийомів навчальної роботи відповідно до вікових пізнавальних можливостей потрібно навчати школярів у конкретних класах, на яких темах і джерелах з давньої та середньовічної історії можна проводити таке навчання [7, 79–80].

У свою чергу, В. Беспалько головними методичними умовами формування знань у навчанні називає:

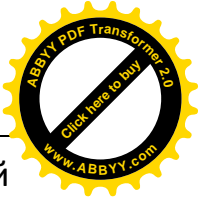
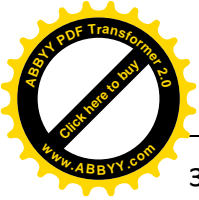
- 1) попереднє проектування навчального процесу;
- 2) визначення структури та змісту навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- 3) визначення цілей навчання для здійснення у подальшому об'єктивного контролю за якістю засвоєння учнями навчального матеріалу та розвитку їх особистості;
- 4) цілісне уявлення про навчально-виховний процес;
- 5) гармонійна взаємодія всіх елементів педагогічної системи;
- 6) забезпечення високої стабільності успіхів і досягнень у навчанні кожного учня [2, 12–13].

У низці досліджень пізнавальна діяльність учнів ототожнюється з навчальною діяльністю. Організація навчальної діяльності учнів передбачає:

- розвиток навчально-пізнавальних мотивів учнів;
- вибір конкретних методів і прийомів навчання, адекватних пізнавальним завданням та пізнавальним можливостям учнів;
- організацію таких форм навчального співробітництва, які потребують активності та ініціативності учня.

Усі види навчально-пізнавальної діяльності учнів основної школи на уроках історії тісно пов'язані між собою. Це дає можливість учителю за допомогою діяльнісної методики закласти основу для глибокого усвідомлення учнями історичних фактів, створити цілісний образ епохи, сприяти розвитку навчально-пізнавальних умінь та емоційно-оцінних суджень.

У процесі організації пізнавальної діяльності учнів з краєзнавчим матеріалом на уроках історії України необхідно враховувати психолого-педагогічні закономірності їх мислення та специфіку змісту краєзнавчої складової курсу історії України 7–8 класів. До вікових особливостей семикласників слід віднести достатній рівень розвитку індивідуальних психічних процесів: достатній об'єм уваги, здатність самостійно визначати мету і керуватися нею у своїй діяльності, розумові вміння дозволяють сприймати об'єкти пізнання як загалом, так і за структурними компонентами. Розумові вміння дозволяють відбирати з тексту та інших джерел потрібну інформацію, виокремлювати головне, порівнювати

за істотними ознаками, робити нескладні порівняльні характеристики й теоретичні узагальнення, будувати докази за аналогією, знаходити способи спростування тези, висувати ґрунтовну гіпотезу тощо. Рівень розвитку психічних процесів семикласників потребує переключення з одного виду діяльності на інші. У 7 класі учні розпочинають вивчення систематичного курсу історії України, зміст якого включає інформацію з різних галузей історичного знання, містить значний обсяг понять теоретичного рівня узагальненості, засвоєння яких потребує відповідних методів і прийомів організації пізнавальної діяльності учнів на уроках історії.

Розумові вміння і навички 13–14-річних учнів інтенсивно розвиваються й ускладнюються. Учні 8 класів здатні опанувати значний обсяг навчальної інформації, аналізувати, порівнювати об'єкти за самостійно складеним планом, використовувати різноманітні прийоми й види конкретизації, самостійно висувати гіпотези. Рівень пізнавальних потреб залишається досить високим. Виконання пізнавальних завдань учнями потребує меншої допомоги вчителя, учні прагнуть більшої самостійності.

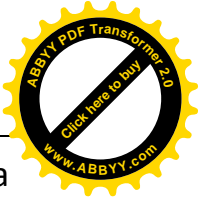
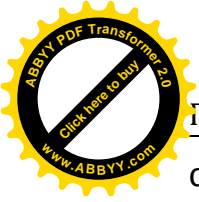
Навчальний матеріал курсу історії України 8 класу забезпечує можливість організації широкої дослідницької діяльності учнів.

Проведені дослідження з питань науково-методичного обґрунтування краєзнавчої складової шкільної освіти, зокрема В. Бадяка, Л. Баженова, Є. В'яземського, А. Сейненського, О. Стрелової, Я. Треф'яка та ін., свідчать про те, що пізнавальна діяльність учнів з опанування краєзнавчих знань у сучасній шкільній практиці може здійснюватися на трьох рівнях:

- 1) отримання відібраних (готових) знань про «край», «регіон» з підручників, навчальних посібників, підготовлених учителем матеріалів;
- 2) самостійне набуття знань і вмінь у процесі активної пізнавальної діяльності під керівництвом учителя в урочний та позаурочний час з наукових, науково-популярних, літературних, Інтернет-джерел, періодичних видань, шкільних та історико-краєзнавчих музеїв, місцевих та сімейних архівів тощо;
- 3) здійснення пошуково-дослідницької діяльності учнів за допомогою методів науково-історичного дослідження [8].

Останніми роками збільшилася кількість досліджень вітчизняних науковців, у яких був здійснений аналіз практичних аспектів дослідницької роботи учнів на уроках історії та педагогічного керівництва нею (К. Баханов, Л. Задорожна, С. Михайличенко, О. Мокрогуз, П. Мороз, О. Пометун, О. Фідря, Г. Фрейман та ін.).

До найбільш використовуваних належать дослідницькі завдання, пов'язані з роботою з історичною картою (картою рідного краю): самостійне

створення учнем легенди карти та умовних позначень, складання карти на основі самостійного дослідження топоніміки місцевості, відтворення на карті місць визначних подій, складання уявної подорожі (маршруту) за допомогою карти, прогнозування військових операцій тощо [1, 278].

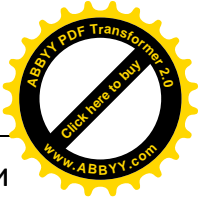
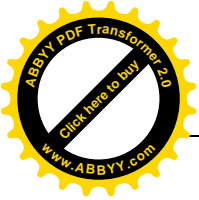
Фахівці з методики навчання історії приділяють значну увагу організації роботи учнів з історичними джерелами (письмовими, речовими, усними) на уроках історії України, спираючись на значний арсенал методів і прийомів використання історичних джерел, напрацьований радянською методичною школою 60–80-х років ХХ століття. Визначаючи організаційні етапи в роботі з документами, О. Пометун і Г. Фрейман пропонують такі етапи роботи з документом у навчанні: 1) учитель подає зразок аналізу документа; 2) учні аналізують документ під керівництвом учителя; 3) працюють під керівництвом учителя і самостійно; 4) самостійно вивчають документ у класі і вдома. Учитель на уроці ознайомлює учнів з документом, пояснює суть завдання. Удома учні готують невеликі повідомлення, описи на основі документа, тексту й ілюстрації підручника, твори, есе тощо [7, 151].

Дослідниця в галузі методики навчання історії Л. Задорожна пропонує таку послідовність роботи з історичним документом:

1. Яка назва документа?
2. Хто автор? Яка його життєва, політична, соціальна та інша позиція?
3. Де й коли написано документ?
4. Для кого він призначений?
5. З якою метою написано це джерело?
6. До якого виду джерел належить? Чи поділено документ на частини? Які назви вони мають?
7. Чи має документ невідомі слова, значення яких слід відразу ж з'ясувати за допомогою вчителя або словника?
8. До якого періоду історії належить це джерело?
9. Чи зможете ви переказати текст уголос? [4, 29].

У цілому у 7–9 класах робота над документом передбачає аналіз, спрямований на з'ясування: походження тексту, змісту тексту, достовірності інформації тексту, виявлення упереджень у тексті [7, 154–155]. Відповідні типи завдань формулює вчитель, організовуючи роботу учнів з краєзнавчими документами і джерелами та проводячи міні-дослідження або документальні розвідки з історії краю.

У процесі створення навчальних матеріалів особливо важливо враховувати загальнодидактичні принципи науковості, доступності, систематичності, послідовності навчання, стимулювання позитивного ставлення до освіти, розвитку пізнавальних інтересів учнів.

Виходячи з вищезазначеного, загальні науково-методичні принципи розробки краєзнавчих навчально-методичних матеріалів для учнів 7–8 класів передбачають:

- науковість, тобто відповідність матеріалу основним положенням та закономірностям історико-краєзнавчої галузі знань;
- доступність, тобто можливість сприймати та засвоювати матеріал;
- систематичність і послідовність викладення матеріалу, що спрощує та полегшує його засвоєння;
- створення змістових і структурних компонентів, які б сприяли формуванню та розвитку пізнавальних інтересів учнів.

Важливо відзначити, що процес організації пізнавальної діяльності учнів з краєзнавчим матеріалом на уроках історії України підпорядковується основним компонентам процесу навчання: цільовому, змістовому, діяльнісному та результативному.

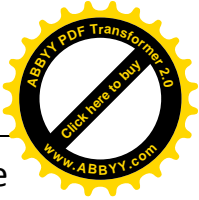
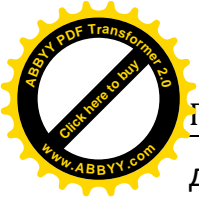
Цільовий компонент містить усю різноманітність цілей і завдань педагогічної діяльності: її основну мету – формування всебічно й гармонійно розвиненої особистості, конкретне завдання формування історичної компетентності шляхом організації пізнавальної діяльності учнів з краєзнавчим матеріалом на уроках історії України у 7–8 класах.

Змістовим компонентом є розробки уроків, учнівських проектів, зміст навчально-пізнавальної діяльності учнів 7–8 класів на уроках історії України відповідно до навчальної програми у процесі розвитку предметних знань, умінь, набуття досвіду практичної діяльності та емоційно-оцінного ставлення до історичного минулого шляхом реалізації краєзнавчої складової курсу історії України.

Діяльнісний компонент передбачає взаємодію учнів і педагогів, їх співробітництво, організацію й управління процесом і включає певні види навчально-пізнавальної роботи учнів з краєзнавчим матеріалом на уроках історії – виконання пізнавальних, дослідницьких завдань, учнівські проекти, написання творчих робіт, уроки-екскурсії, а також використання активних та інтерактивних методів навчання. На нашу думку, використання групових форм роботи учнів на уроках історії України та інтерактивної взаємодії суб'єктів навчального процесу є також необхідними методичними умовами активізації пізнавальної діяльності учнів.

Результативний компонент процесу відображає ефективність його функціонування, характеризує досягнуті здобутки відповідно до визначеної мети і завдань [5, 70–71].

Висновки. Таким чином, здійснений аналіз положень педагогічної та методичної науки дозволяє стверджувати, що організація пізнавальної

діяльності учнів з краєзнавчим матеріалом на уроках історії України буде ефективною за умов:

- забезпечення активної діяльності учнів на кожному з етапів пізнавальної діяльності за допомогою: а) інтерактивних методів навчання; б) системи пізнавальних завдань, орієнтованих на самостійну роботу учнів з опрацювання навчального історичного матеріалу з локальної та регіональної історії, поданого у підручниках і посібниках; в) проведення учнями нескладних самостійних досліджень з історії рідного краю з використанням різних джерел знань;

- урахування у змісті та методиці навчання учнів вікових та психолого-педагогічних особливостей підлітків;

- підвищення емоційно-ціннісної складової пізнавальної діяльності учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баханов К. О. Оновлення змісту сучасної шкільної історичної освіти : [монографія] / К. О. Баханов. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2005. – 394 с.

2. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М., 1989. – 192 с.

3. Гора П. В. Повышение эффективности обучения истории в средней школе / П. В. Гора. – М. : Просвещение, 1988. – 208 с. – (Библиотека учителя истории, основ Советского государства и права, обществоведения).

4. Задорожна Л. Методика використання документів у процесі навчання історії / Л. Задорожна // Історія в середніх і вищих навчальних закладах України. – 2005. – № 1. – С. 29–33.

5. Зайченко І. В. Педагогіка : навч. посіб. [для студ. вищ. пед. навч. закл.] / І. В. Зайченко. – 2-е вид. – К. : Освіта України, КНТ, 2008. – 528 с.

6. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / [під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.

7. Пометун О. Методика навчання історії в школі / О. Пометун, Г. Фрейман. – К. : Генеза, 2005. – 328 с.

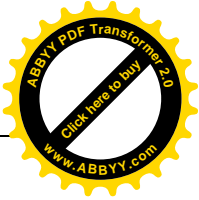
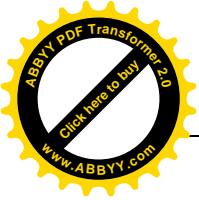
8. Сейненский А. Е. Краеведение в школьном историческом образовании [Электронный ресурс] / А. Е. Сейненский. – Режим доступа : http://www.image.websib.ru/05/text_article.htm?485.

РЕЗЮМЕ

О. В. Луника. Теоретические вопросы организации познавательной деятельности учеников 7–8 классов с краеведческим материалом на уроках истории Украины.

В статье рассмотрено теоретические аспекты организации познавательной деятельности учеников 7–8 классов с краеведческим материалом на уроках истории Украины. Определены методы, приемы, условия формирования познавательных умений при обучении истории. Обосновано значение краеведческой составляющей курса истории Украины в процессе организации познавательной деятельности учеников 7–8 классов.

Ключевые слова: *деятельностный подход, познавательная деятельность, познавательные умения, краеведческая составляющая содержания истории Украины, краеведческий материал, целевой компонент, смысловой компонент, деятельностный компонент, результативный компонент.*

SUMMARY

O. Lunika. Theoretical questions of organization of cognitive activity of pupils 7–8 classes with regional material on lessons of history of Ukraine.

In the article the features of organization of cognitive activity of pupils are examined 7–8 classes with regional material on the lessons of history of Ukraine. Methods, receptions, terms of forming of cognitive abilities, are determined in the studies of history. The value of regional constituent of course of history of Ukraine is grounded in the process of organization of cognitive activity of pupils 7–8 classes.

Key words: diyal'nisniy approach, cognitive activity, cognitive abilities, local history component of the course Ukraine's History, regional material, having a special purpose component, semantic component, diyal'nisniy component, effective component.

УДК 37.091.26:004

Н. В. Олефіренко, Є. О. Ольховський

Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

КОНТРОЛЬ ТА ДІАГНОСТИКА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕКТРОННИХ ДИДАКТИЧНИХ РЕСУРСІВ

У статті розкрито особливості електронних дидактичних ресурсів, які реалізують функції контролю й діагностики навчального процесу. Визначено особливості програм електронного тестування для молодших школярів, які спрямовані на уникнення емоційного напруження та стимулювання школяра до одержання високих результатів. Зосереджено увагу на важливості діагностичних можливостей електронних ресурсів.

Ключові слова: електронні дидактичні ресурси, контроль, діагностика, початкова школа, навчальний процес.

Постановка проблеми. Підвищення якості навчання є провідним завданням сучасного етапу реформування освіти. Якісна освіта є передумовою становлення успішної людини, здатної до самореалізації, самовдосконалення, самоідентифікації в динамічному високотехнологічному суспільстві. Забезпечення високої якості навчання ґрунтується на застосуванні контрольньо-діагностичних заходів, які спрямовані на отримання інформації про перебіг і результативність навчального процесу та з'ясування причин відхилень від запланованих результатів. Посилення гуманістичної спрямованості навчання, визнання пріоритету розвитку дитини, підвищення стандартів початкової освіти, змінення критеріїв ефективності діяльності педагога – усе це позначилося на сутності контрольних дій педагога.

У зв'язку з цим питання організації контролю й діагностики навчання молодших школярів залишаються одними із найбільш актуальних у психолого-педагогічних дослідженнях.

Аналіз актуальних досліджень. Сутність та основні питання здійснення контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів, критерії оцінювання навчальних досягнень молодших школярів висвітлено у